

Jaroslava Janáčková

Dr. Otto Urban tu nadhodil myšlenku, že snad před sto lety vládla ještě ekologická rovnováha a kultura reflektovala tento svým způsobem šťastný stav. Bohužel tomu tak není. Žánr cestopisné črty z domova, který se rozšiřoval od osmdesátých let, podchycoval mizející svéráz jednotlivých oblastí, krajů a míst /v tom souzněl s národopisnou aktivitou, jejímž symptomem bylo založení Českého lidu a tzv. Národopisná výstava v roce 1895/, ale současně mířil k obhajobě krajin, jejich přírodních a sociálních hodnot. Na ty dva zřetele se vázal ještě moment národně obranný, jak v Čechách v době nové mobilizace národně osvobozenického hnutí kolem roku 1890 nemohlo být jinak.

Obrana hodnot ekologických, etnografických a sociálně národních se navzájem stýkaly, tu dominovala jedna, tu jiná, ale vcelku se navzájem umocňovaly. Ukážu to na Šumavě.

Roku 1883 vyšel první díl Ottových Čech, reprezentativní obrazové "vlastivědy" jednotlivých oblastí a krajů. Hned tento první díl byl zasvěcen Šumavě a pro textovou část byli zmobilizováni přední básníci /J. Vrchlický, E. Krásnohorská, A. Heyduk/. V jejich popisech vystupovala Šumava jako kraj český, patřící k Čechám, národnostní poměry v oblasti zůstávaly mimo horizont výkladu. Šlo vlastně o jistý akt přisvojení si Šumavy a včlenění tohoto kraje do národního povědomí českého. Vůli k takovému "přisvojení" prozrazují i některé další umělecké projevy: skladby Antonína Dvořáka, básně se šumavskými motivy ve dvou vrcholných sbírkách Jana Nerudy, vydaných v letech 1883-1884, v Prostých motivech a Baladách a romancích, básně E. Krásnohorské, A. Heyduka aj.

Na tuto vlnu orientovanou jakoby hlavně k poznávání české velebné horské krajiny plné tajemství /v Nerudově Romanci o Černém jezeře se kdesi pod neprůhlednou vodní hladinou kryje lepší česká minulost a cosi temně vábí k zoufaleckému gestu/ navazovaly rané cestopisné črty Karla Klostermanna. Autor

dvojí mateřštiny je uveřejňoval od roku 1886 německy v Politik, česky ve Světozoru a jinde /o tom zatím přehled nemáme, české črty mladého Klostermanna zatím čekají na svoje bibliografické podchycení/. Vlastní výběr z německých črt si Klostermann pořídil v Plzni roku 1890 /Böhmerwaldskizzen/, překladu se dočkaly koncem autorova života /Ze Šumavy/, v novém překladu a úpravě B. Nohejla je vydává Západočeské nakladatelství 1986/.

Šumavské fejetony K. Klostermanna jsou plné ironie. Vypravěč se usmívá nad pohodlnými turisty, kteří cestují z módy a v městském oblečení, míří od hospody k hospodě a spěchají ve snaze co nejdříve se vrátit do městského pohodlí, zpátky do Prahy. Nedbají poznat krajinu jako domov lidí, kteří tam žijí po generace a tam musí v zápolení s přírodou obstát, tam hledají štěstí a tam je překvapuje trampota a zmar. Takto evokuje krajinu Šumavy Klostermann. Ve jménu místního lidu pak brojí proti drancování přírodního bohatství, jež rychlému a snadnému zisku obětuje dlouhodobé hodnoty, potřebné člověku a jeho zakotvení v kraji. Z týchž důvodů pak vypravěč Šumavských črt vystupuje proti národnostní rozpínavosti a nesnášenlivosti, kdekoli jí v kraji svého mládí a svého srdce potká.

Proti drancování kraje, jeho devastaci i proti národnostní nesnášenlivosti jsou zaměřeny také povídky a romány K. Klostermanna, psané od roku 1890 česky, ale tam už ekologické a politickovýchovné apely jsou součástí epické fikce, neleží tak na povrchu jako v raných črtách. Celá ta sytá a poznáním horského kraje prosycená fikce byla však o to vítanější v české kultuře, že budila představu Šumavy jako české země a podchycovala zájem vždy masovější.

Druhou svou poznámkou chci z pozic své disciplíny potvrdit i snad porozvinout tezi dr. Librové, že kultura vykazuje tendenci orientovat se na krajinu v době ztráty zájmu o stát či obec. Takovéto napětí je přímo vyobrazeno v Roku na vsi bratří Mrštíků. Obecní představitelstvo Habrůvky v oné "kronice" prokazuje svou nekompetentnost spravovat veřejné zájmy obce mj. tím, že ubližuje krajině. Rozhodne se rozparcelovat a pronajmout kousek půdy, kde "jen tak" rostl vrbový háj, kde si dě-

ti hrály a stařečci povídali... Vypravěč Roku na vsi teskně apostrofuje "nepotřebný" vrbový háj a s patosem i s ironií komentuje krátkozraké jednání obecních "véborů".

Z celé epizody, argumentace a souvislostí, do nichž kapitola Vrbový háj patří, lze vyčíst hlubinnou společenskou motivaci Mrštíkova obranného útoku. Do Habrůvky, dějiště Roku na vsi, promítli autoři /jmenovitě Vilém/, co prožili v bojích o starou Prahu - a co v sobě nesli jako stoupenci Manifestu české moderny, nahněvaného proti všem mocným a jejich zvlí. Ve sporech o Prahu šlo o obhajobu starobylosti proti krátkozracc a zjištně pojaté modernizaci, ohánějící se praktickým užitkem. Rok na vsi obdobný spor upřesňuje v poznání: když "obec" vázne a selhává /projeví se to také v tom, že ubližuje krajině, a tím ochuzuje lidi, kteří v ní žijí/, pak lidé vědoucí a vskutku společensky odpovědní musí hájit krajinu, svůj domov. Takovéto upřesnění osvětluje "obec" jako fenomén plný napětí. Proti falešným představitelům - "véborům" - stojí pospolitost zakotvená v krajině a její mluvčí v roli žalobce a soudce. Obrana krajiny do sebe takto včleňuje obranu potřeb lidového kolektivu před krátkozrakými "radními". K podnětné úvaze dr. Librové se vrátím ještě ve svém referátu.